

пошукової моделі організації артосвіти. Також представлено методичні рекомендації щодо організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито алгоритм мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення; означено основні вектори роботи з педагогами та описано рефлексійний підхід з метою реалізації технології образотворення в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Література

1. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання. Початкова школа. 2004. № 3. С. 3–6.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
2. Барб-Галль Ф. К. Як розмовляти з дітьми про мистецтво [Текст] / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.
3. Гавриш Н. О. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ : Шк. світ. 2013. 128 с.
4. Кондратець І. В. Розвиток рефлексійної культури педагогів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Слов'янськ, 2017. – 374 с.
5. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. Народна освіта : Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
6. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників (на матеріалі ознайомлення з пейзажним живописом) : Дис... канд. наук: 13.00.08. Київ, 2007. 248 с.
7. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. 2010. Вип. 1. С. 123-128.
8. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського «Вінниця, 2015. С. 374– 378.

Ю. Найда,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та методики музичної освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький

В. Найда,

кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
кафедри диригентсько-хорових дисциплін та вокалу
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький

Yu. Naida,
candidate of pedagogical sciences, associate professor,
assistant professor of the department of musicology,
instrumental training and methods of music education of
Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, city of Khmelnytskyi
V. Naida,
candidate of pedagogical sciences, senior lecturer of the
department of conducting-choral disciplines and vocal of
Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, city of Khmelnytskyi

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ШКІЛ НА ПОДІЛЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

HISTORICAL ASPECTS OF THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF MUSIC SCHOOLS IN PODILLIA REGION IN THE SECOND HALF OF THE 19th – BEGINNING OF THE 20th CENTURY

***Анотація.** Статтю присвячено висвітленню історичного шляху становлення музичних шкіл у контексті розвитку регіонального музичного мистецтва на Поділлі в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Підкреслено історичне значення цих закладів у професійному музичному мистецтві не лише регіону, а й України.*

***Ключові слова:** музична освіта, музичні школи, Поділля.*

***Summary.** The article deals with the highlighting the historical path of the formation of music schools in the context of the development of regional musical art in Podillia region in the second half of the 19th – beginning of the 20th century. The historical importance of these institutions in the professional musical art not only of the region, but also of Ukraine has been emphasized.*

***Key words:** music education, music schools, Podillia region.*

Постановка проблеми. Для сучасної музичної школи великий інтерес становить вивчення надбань минулого. В історії розвитку музично-педагогічної думки України друга половина ХІХ – початок ХХ століття – це важливий етап фундації національних засад у галузі музичної освіти. Це час, коли музична підготовка була піднесена до рівня першочергових завдань, а його вирішенню віддали свої сили кращі представники української громадськості – педагоги, музиканти, культурні діячі тощо. Музична освіта переживає й прогресивні, і регресивні зміни у викладанні, обумовлені історичними подіями, які відбувалися на Поділлі в той час: відміна кріпацтва, Емський та Валуєвський укази, послаблення репресій та відродження української освіти та культури. Усі ці події спрямовували розвиток освіти то на піднесення, то на спад. Вивчення історії становлення та розвитку музичної освіти на Поділлі дасть нам змогу виявити загальні тенденції до позитивних зрушень, прослідкувати характерні особливості цього процесу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання становлення та розвитку музичної освіти на Поділлі знайшли відображення в наукових працях дослідників: М. Антошко, Т. Бурдейної-Публіки, С. Гальчака, Р. Гуцал, А. Завальнюка, В. Іванова, К. Івахової, М. Кузів, М. Кульбовського, Г. Озимовської, С. Олійника, М. Печенюк, Ю. Портного, П. Слободянюка, О. Смоляка, М. Ярової та інших. Аналіз наявної літератури свідчить про те, що нині в Україні розпочате ґрунтовне вивчення цілісної системи становлення музичної освіти від її зародження до наших днів. Проте багато проблем минулого ще не висвітлено та не систематизовано.

Мета статті полягає в дослідженні функціонування музичних шкіл Поділля в зазначений вище період.

Виклад основного матеріалу... У другій половині ХІХ – на початку ХХ століття на Поділлі не було розвиненої системи музичної освіти, тому назріла потреба в організації професійних музичних навчальних закладів. Вирішувати таку проблему допомагали музиканти та композитори.

Одним із таких був *Платон Ігнацій Козловський* (1786–1861 рр.) – піаніст, композитор, викладач. Уродженець Вінниці. У 1834 р. під його керівництвом був відкритий пансіон за спеціальною програмою виховання, який проіснував до 1840 р. у Вінниці. «Ми бажали використати наш великий досвід на користь місцевим жителям і заснувати музичний сирітський інститут для дванадцяти бідних дівчат з тим, щоб вихованки могли згодом викладати як слід це мистецтво в приватних домах» [6, арк. 1–2 зв.]. Так, І. Козловський підняв проблему професійної підготовки музикантів-викладачів, створив свою школу, виховав чимало талановитих піаністів, підготував ґрунт, на якому розвивалася професійна музична освіта.

Помітна діяльність *Антоніа Гіацинтови́ча Коці́пінського* (1816–1866 рр.) – композитора, педагога, фольклориста та видавця. Уродженець с. Андрихів, що біля Кракова (Польща). У 1853 р. у Кам'янець-Подільському він відкрив музичну школу, де викладачем фортепіано був В. І. Заремба. Є підстави стверджувати, що А. Коціпінський був передвісником становлення професійної музичної освіти на Поділлі [4, с. 135]. У кінці ХІХ ст. процес утворення та відкриття музичних приватних шкіл та класів трохи пожвавився. Відомо, що музичні школи довгий час були недоступні для робітників і селян. Однією з причин була висока плата за навчання (від 60 до 175 рублів за рік) [2, с. 240]. У Вінниці в цей час існували школи *Педаховської, В. К. Поль-Вільямовської* та музичні класи *Мардера*.

На початку ХХ ст. Кам'янець-Подільський був одним із центрів музичної освіти та культури України. Надзвичайно великий внесок в історію розвитку музичної освіти на Поділлі зробив *Тадей Денисович Ганицький* (1844–1937 рр.) – педагог, композитор та музичний критик. Народився в селі Чемериси-Волоські Могилівського повіту Подільської губернії, нині Журавлівка Барського району Вінницької області. У 1903 році в Кам'янець-Подільському відбулося відкриття першої професійної музичної школи Т. Ганицького, і ця дата знаменується початком зародження професійної музичної освіти на Поділлі. Школа діяла з перервами до 1921 року. На організацію школи Т. Ганицький витратив усі свої заощадження. Це був початок

великого задуму митця. Він мріяв про музичні школи в селах, тому розгорнув широку діяльність, але не отримав державної підтримки. Серед випускників Кам'янець-Подільської музичної школи під керівництвом Т. Ганицького були М. Каревич (скрипаль), А. Гурфінкель (скрипаль), С. Глейзель (віолончеліст), Г. Курковський (музикознавець), О. Шреєр-Ткаченко (педагог, музикант, мистецтвознавець) тощо [5, с. 88].

Школа розміщувалася неподалік від пекарні – на останньому поверсі триповерхового будинку на Миколаївській площі (зараз на Вірменському ринку). У музичній школі, крім дворазового уроку з фаху, щотижнево проводили заняття з теорії музики і загального фортепіано. У школі функціонувало сім основних класів (фортепіано, скрипки, віолончелі, вокалу, хорової музики, теоретичний, драматичний) та підготовчий клас. Серед відомих її викладачів – С. Булгакова (спів), В. Дальський, З. Комінек (скрипаль і диригент), А. Лозинський (теорія музики та фортепіано), М. Петліна та ін. Поступово школа Т. Ганицького здобула загальне визнання і стала провідним центром музичного мистецтва Подільського краю. Про активну музично-освітню діяльність цього закладу свідчить неухильне зростання кількості його учнів. З 1903 по 1906 р. у школі навчалось 60 чоловік, а до 1914 р. чисельність їх зросла майже вдвічі [1, с. 340]. У школі постійно відбувалися концерти. За три роки школа заробила близько шести тисяч рублів, які були віддані незаможним учням та їхнім родинам. Музична школа Т. Ганицького справедливо вважається першою професійною музичною школою на Поділлі.

Музична школа користувалася популярністю, про що свідчить видана в 1913 р. книга «Музыкальная школа Ганицкого» (автор А. Гольдман) [3, с. 1]. Школа під керівництвом Т. Ганицького переросла в музичну профшколу (1927 р.), пізніше – у музичний технікум ім. М. Лисенка (1930 р.). У наш час Кам'янець-Подільська музична школа нараховує понад сорок викладачів, які продовжують традиції, закладені засновником школи. Тисячі учнів закінчили школу, серед яких відомі професійні музиканти, виконавці, музичні діячі та викладачі. Нащадки оцінили потужну музично-освітню діяльність Т. Ганицького, тому рішенням одинадцятої сесії Кам'янець-Подільської міської ради IV скликання від 8 квітня 2003 р. міській дитячій школі присвоєно ім'я її засновника Т. Ганицького [7, с. 96].

Початок ХХ ст. відзначився інтенсивним становленням системи спеціальної музичної освіти – збільшилася кількість музичних шкіл, училищ, особливо приватних. У Кам'янець-Подільському відкрилася школа нотної грамоти для тих, хто не знав нот і не вчився в музичній школі. Навчання в ній проводив відомий записувач народних пісень та композитор С. Козицький. У перші роки революції музичні школи з'являлися настільки швидко, що неможливо було встановити за ними контроль. За невеликий період часу їхня кількість збільшилася у два рази. Такий стихійний процес виникнення музичних шкіл відбувався без участі Наркомпроса, під керівництвом лише місцевих організацій. Не було центрального органа, який би керував навчально-методичною стороною музичної освіти. Треба зазначити, що поступово цей розмах припинився, і чисельність музичних шкіл значно скоротилась.

Існують відомості про функціонування Проскурівської музичної школи, Тульчинської музичної школи ім. М. Леонтовича (1922 р.), у якій навчання було безкоштовним для малозабезпечених верств населення; Вінницької музичної профшколи (1920-ті роки); першої сільської музичної школи Поділля в Новій Ушиці, що була організована С. Головецькою – ученицею Т. Ганицького, та інші. Щодо останньої школи, то відомо, вона активно діяла і перебувала в колі уваги Т. Ганицького [5, с. 88]. На жаль, більше немає жодних відомостей щодо діяльності цих шкіл.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, чимало педагогів та музикантів самовіддано працювали, аби підняти навчання музики до професійного рівня. Не отримуючи винагород, долаючи всілякі перешкоди, вони впевнено йшли до мети. Широкий розмах музичного мистецтва наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., потяг і бажання музичної інтелігенції зумовили піднесення рівня музичної освіти. У той час зростає суспільна потреба в музикантах різних спеціальностей, усе більше вимог висували до якості їхньої підготовки. З'являлося все більше яскравих особистостей, які створювали свої школи. У системі загальної музичної освіти готувався ґрунт для організації професійних музичних навчальних закладів, у яких закладали основи професіоналізму, формувалися виконавські традиції, що згодом розвивалися та вдосконалювалися у вищих навчальних закладах [4, с. 135]. Дослідження розвитку професійної музичної освіти на Поділлі у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття є перспективним напрямком нашого подальшого дослідження.

Література

1. Луганська К. М., Семененко Н. В. Музична освіта. *Історія української музики* Т. 3: Кінець ХІХ – початок ХХ століття. Київ, 1990. С. 340.
2. Миклашевский И. М. Очерк деятельности Киевского отделения Русского музыкального общества 1863–1913: по случаю исполнившегося 50-летия Киевского отд-ния РМО. Київ: Лито-тип С. В. Кульженко, 1913. 240 с.
3. Музыкальная школа Ф. Т. Ганицкого (1903–1913) / сост. А. Гольдман: издание автора. Каменець-Подольськ: Б. Байнбаума, 1913. С. 14–15.
4. Найда В. Ю. *Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець ХІХ – початок ХХ століття)* (Дис. канд. пед. наук). Нац. пед. у-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 311 с.
5. Сис-Бистрицька Т. А. Тадеуш Ганицький – організатор музичної освіти на Поділлі. *Матеріали до укр. мистецтвознавства. Микола Леонтович і сучасна освіта та культура (до 125-річчя від дня народження)*. Наук. зб. Вип. 4. Київ – Кам'янець-Подільський: Медобори (ПП Мошак М. І.). 2003. С. 86–89.
6. Центральний державний історичний архів України Ф. 707 Управління Київського учбового округу оп. 1 Спр. 503. Пансион Козловського (1834–1840 гг.), 20 арк.
7. Ярова М. В. *Становлення і розвиток співацької освіти на Поділлі (кінець ХІХ – початок ХХ століття)* (Дис. канд. пед. наук). Кам'янець-Подільський нац. пед. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. 239 с.